

Наливайко Лариса Романівна

доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри загальноправових дисциплін
юридичного факультету,
Заслужений юрист України;

Ахмедов Емін Салех огли

слухач магістратури юридичного факультету
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

РОЛЬ ЮРИДИЧНИХ КЛІНІК У ПРАКТИЧНОМУ НАВЧАННІ СТУДЕНТІВ ЮРИДИЧНИХ ФАКУЛЬТЕТІВ

В умовах сьогодення юридична захищеність прав і свобод людини і громадянина є одним із ключових здобутків демократичного суспільства, що, у свою чергу, визначає ознаки правової держави. На етапі професіоналізації суспільства важливим є підвищення якості підготовки юристів, оскільки розрив між теорією та практикою в юридичній освіті продовжує зберігатися. Так, традиційна освіта «лекції – семінарські заняття – модульні контролю» засвідчує неготовність випускників до практичної роботи. З огляду на це, студенти провідних вищих навчальних закладів України під керівництвом викладачів-консультантів надають безоплатну правову допомогу різним верствам населення, набуваючи при цьому практичних навичок. Як приклад можна навести юридичну клініку «Істина» Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, у діяльності якої беруть активну участь студенти юридичного факультету.

Питання функціонування юридичних клінік досліджували та досліджують такі науковці: Б. Андрусишин, О. Ващук, А. Галай, Л. Дубчак, М. Дулеба, В. Єлов, Ж. Завальна, Р. Кацавець, С. Ківалов, Д. Павленко, М. Савчин, І. Снігур, С. Стеценко, Н. Сухицька тощо. Не применшуючи наукового внеску цих науковців, необхідно визнати, що потенціал для дослідження проблем функціонування юридичних клінік практично не використаний.

Одним з ефективних та дієвих способів якісної підготовки фахівців є залучення їх до практичної професійної діяльності. Для вирішення даної проблеми з 1995 р. в Україні запроваджено роботу «юридичних клінік» [1, с. 43]. Першою розпочала свою діяльність юридична клініка Pro bono Київського національного університету ім. Тараса Шевченка в 1996 р.

Професор В. Гончаренко зазначає, що сучасне життя вимагає, щоб із вищих навчальних закладів виходили не стажисти, яких треба знову вчити, не молоді спеціалісти, які ні за що не відповідають, а професіонали, які відразу приступають до виконання передбачених дипломом про освіту й посадою службових обов'язків [2, с. 3]. Також наявність у особи практичного досвіду діяльності за спеціальністю – одна з вимог більшості роботодавців [3, с. 40].

Отже, на нашу думку, важливий вплив на рівень практичної підготовки студентів-юристів має діяльність юридичних клінік, адже вони є частиною навчального курсу, який студенти мають засвоїти. У свою чергу, Н. Сухицька зазначає, що питання співвідношення теорії та практики в системі навчання з появою юридичних клінік вийшло на новий рівень [4, с. 10].

Важливим джерелом дослідження проблематики стала стаття професора Ф. Фромгольда «Juristische Kliniken» (1881 р.), у якій він пропонував створити при юридичних факультетах вищих навчальних закладів клініки, на зразок медичних, що надавали б допомогу тим, хто потребує фахової правової підтримки. Саме у цій роботі вперше згадано термін «юридична клініка» [5]. Обґрунтовуючи необхідність клінічних занять для студентів юридичного факультету, професор Д. Мейер розглядав такі заняття як необхідне доповнення до лекцій, а навчальну практику – як ключову ланку між теоретичним юридичним знанням та практичною діяльністю, як провідника науки в юридичний побут. Він вважав, що метою практичної освіти є набуття вмінь застосовувати юридичні знання до конкретних життєвих ситуацій, а сформувані такі вміння можна лише під час навчальної практики, коли студент безпосередньо застосовує норми права, вирішуючи проблеми правового характеру. За його словами, «...така клініка повинна мати дві різні цілі: навчальну та практичну» [6, с. 10].

В науковій літературі виділяють три основні методи клінічної юридичної освіти: інсценізація судового слухання; ведення справ клієнтів студентами під керівництвом викладачів-консультантів та стажування в юридичних конторах. Більшість юридичних клінік використовує кілька методів у процесі навчання, але базовим залишається ведення справ клієнтів [7, с. 4]. Проте деякі з вищих навчальних закладів не бажають створювати юридичні клініки, бо це, нібито, тягне за собою фінансові витрати.

Так, однією з проблем функціонування юридичних клінік в Україні, є відсутність необхідного фінансування. На сьогодні воно здійснюється виключно за рахунок коштів навчальних закладів, проте, оскільки метою створення юридичних клінік є підвищення якості професійної підготовки молодих спеціалістів та виконання соціальної функції держави, необхідним є залучення до їх фінансування коштів Державного бюджету та місцевих бюджетів, наприклад, у формі заздалегідь фіксованих грантів [8, с. 33]. Ще в 1965 р. у США було створено інститут грантодавців в особі Ради з правової освіти для розвитку професійної відповідальності (Council on Legal Education and Professional Responsibility, CLEPR), а з 1978 року, коли цей інститут припинив свою діяльність, до 1997 року уряд США вирішив фінансувати юридичні клініки через Міністерство освіти. Саме гранти CLEPR та урядова допомога з міністерства протягом такого тривалого періоду робили значний внесок у розвиток клінічної освіти [9, с. 22].

У кількох українських виданнях наведено як зразок для вивчення досвід організації та діяльності однієї з юридичних клінік Канади – Клініки правової допомоги університету Далхаузі [10], яка почала працювати з 1979 р. на

основі взаємної домовленості між Спілкою адвокатів Нової Шотландії та юридичним коледжем Далхаузі.

Досвід діяльності цієї клініки з надання правової допомоги аналізують і вивчають, перш за все тому, що це була перша фінансована урядом програма правової допомоги в Новій Шотландії (Східна Канада) і перша з чотирьох навчальних програм з правових клінік, започаткована у Канаді. Ця програма містить три цільові частини: надання послуг з правової допомоги особам, які не можуть їх отримати в інший спосіб; проведення дослідження, забезпечення інформацією, надання рекомендацій, залучення до програм правової допомоги та правової реформи в провінції Нова Шотландія; набуття студентами юридичного факультету університету Далхаузі, які беруть участь у цій програмі, навчального досвіду з вирішення правових проблем [10, с. 17].

Отже, юридичні клініки в Україні є ефективними засобами підвищення рівня практичної підготовки студентів юридичних факультетів. Більшість вищих навчальних закладів України здійснюють практичну підготовку юристів шляхом залучення їх до роботи у юридичній клініці, проте, це вимагає фінансування їх діяльності. Загальновідомим є той факт, що питання фінансового забезпечення навчальні заклади сьогодні вирішують самостійно шляхом отримання грантів, залучення спонсорських коштів, але доцільним є законодавче закріплення фінансування діяльності клінік з боку держави, що дозволить забезпечити належну організацію їх роботи, зробить можливою реалізацію багатьох освітніх проектів та зацікавить вищі навчальні заклади у функціонуванні на їх базі юридичних клінік.

Література

1. Савелова Ю.М. Юридична клініка як засіб підвищення рівня практичної підготовки юристів у вищих навчальних закладах / Ю.М. Савелова // Право і суспільство. – 2014. – № 1, 2. – С. 43–46.
2. Гончаренко В.Г. Загальна і спеціалізована юридична освіта / В.Г. Гончаренко // Адвокат. – 2002. – № 2–3. – С. 3–5.
3. Сенчак І.І. Проблеми законодавчого визначення статусу юридичних клінік в Україні / І.І. Сенчак // Адвокат. – 2002. – № 11 (146). – С. 40–44.
4. Сухицька Н.В. Юридична клініка: курс лекцій : навч. посіб. для студентів вищих навч. закл. – К. : Університет «Україна», 2008. – 424 с.
5. Frommhold G. Juristische Kliniken / Frommhold G. // Deutsche Juristen-Zeitung. – Jg. 5, 1900. – S. 448–449.
6. Лоджук М.Т. Юридичні клініки в Україні: освіта та правова допомога : монографія / М.Т. Лоджук. – Одеса : Фенікс, 2015. – 328 с.
7. Сенчак І.І. Вплив діяльності юридичних клінік на формування професійного рівня та правової культури молодих спеціалістів / І.І. Сенчак // Часопис Нац. ун-ту «Острозька академія». Серія «Право». – 2010. – № 2. – С. 1–11.
8. Некоз А.В. Юридичні клініки в системі розвитку безоплатної правової допомоги та перспективи їх діяльності в Україні / А.В. Некоз // Право і суспільство. – 2015. – № 6-2. – С. 30–35.
9. Клименко О. Юридичні клініки в Україні: внесення соціальних аспектів у вивчення права / Юридична газета. – 2009. – № 40. – С. 22.
10. Молдован В.В. Юридична клініка : навч. посібник / В.В. Молодован, Р.С. Кацавець. – К. : Центр учбової літ., 2007. – 224 с.